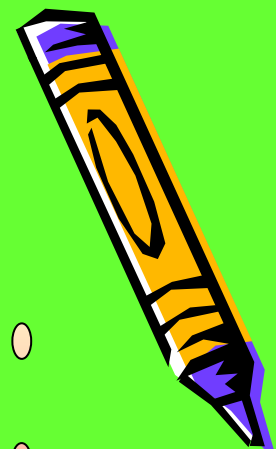




# Дәреснең темасы:

*Тезмә кушма  
жөмлөләрне кабатлау.  
(зачёт дәрес)*





**Максат.** Тезмә кушма жөмлә турындагы белемнәрне гомумиләштереп кабатлау; кушма жөмләләрне танып белү; синтаксик анализ ясау һәм сөйләмдә куллану күнекмәләрен камилләштерү; үз эшеңә, иптәшләреңнең хезмәтенә бәя биреп, нәтижә ясап, фикереңне дәлилли белү күнекмәләрен үстерү; әхлакый сыйфатлар тәрбияләү.



*Тырышлык - зурлык,  
ә ялкаулык – хурлык.*

(мәкаль.)



- Нинди жөмлө тезмә кушма жөмлө дип атала?
- Тезмә кушма жөмлө нинди төрлөргә бүленә?
- Нинди жөмлө теркәгечле тезмә кушма жөмлө дип атала?
- Нинди жөмлө теркәгечсез тезмә кушма жөмлө дип атала?
- Теркәгечле тезмә кушма жөмлөдә гади жөмлөләр нинди теркәгечләр ярдәмендә бәйләнә?



-Теркәгечле тезмә кушма жөмләнең гади жөмлөләре арасына нинди тыныш билгеләре куела?

- Кайсы очракта өтер куелмый?

-Теркәгечсез тезмә кушма жөмләдә гади жөмлөләр үзара нинди чаралар ярдәмендә бәйләнәләр?

-Теркәгечсез тезмә кушма жөмләдәге гади жөмлөләр арасына нинди тыныш билгеләре куела?



-Кайсы очракта өтөр, нокталы өтөр, кайсы очракта сызык куела?

-Рус телендә тезмә кушма жөмлөләр бармы?  
Алар ничек атала?





- Һөнәрле үлмәс, **һөнәрсез көн күрмәс.**

Теркәгечсез тезмә кушма жөмлә.

- Эшлэгән тук булган, **ә эшләмәгән юк булган.**

Теркәгечле тезмә кушма жөмлә.

- Вакытның кыйммәте **алтыннан артык.**

Гади жөмлә.

- Яман гадәт әрәм итәр, **яхшы гадәт адәм итәр.**

Теркәгечсез тезмә кушма жөмлә.





1. Кайсы билгеләмә **тезмә кушма жөмлөләргә** туры килә?

- а) үзара ияртү юлы белән бәйләнгән жөмлөләрдән тора;
- ә) гади жөмлөләрне үзара кушымчалар ярдәмендә бәйләнә;
- б) гади жөмлөләрне үзара янәшә тору юлы белән бәйләнә;
- в) үзара тезү юлы белән бәйләнгән жөмлөләрдән тора.

**2. Теркәгечле тезмә кушма жөмләнең гади жөмлөләре..**

- а) үзара интонация ярдәмендә бәйләнә;
- ә) тезүче теркәгечләр ярдәмендә бәйләнә;
- б) теркәгеч сүzlәр ярдәмендә бәйләнә;
- в) ияртүче теркәгечләр ярдәмендә бәйләнә;

**3.Теркәгечле тезмә кушма жөмләнең гади жөмлэләре арасында нинди тыныш билгеләре куела?**

- а) нокталы өтер;
- ә) өтер;
- б) сызык;
- в) ике нокта.

**4.Бай дигән даны бар, тик чыкмаган жаны бар**

дигән жөмләнең төрен билгеләргә.

- а) гади жөмлә;
- ә) теркәгечле тезмә кушма жөмлә;
- б) иярченле кушма жөмлә;
- в) теркәгечсез тезмә кушма жөмлә.



**5.Теркәгечсез тезмә кушма жөмләнең гади  
жөмлэләре үзара нинди чаралар ярдәмендә  
бәйләнә?**

- а) кушымчалар;
- ә) мөнәсәбәтле сүзләр;
- б) санау һәм каршы кую интонациясе;
- в) янәшә тору юлы белән.

**6.Ашарга чакырдылар кермәдем жөмләсендә нинди  
тыныш билгесе куела?**

- а) өтер;
- ә) сызык;
- б) нокталы өтер;
- в) ике нокта.

1. Кайсы билгеләмә **тезмә кушма жөмлөләргә** туры килә?

- а) үзара ияртү юлы белән бәйләнгән жөмлөләрдән тора;
- ә) гади жөмлөләрне үзара кушымчалар ярдәмендә бәйләнә;
- б) гади жөмлөләрне үзара янәшә тору юлы белән бәйләнә;
- в) үзара тезү юлы белән бәйләнгән жөмлөләрдән тора.

**2. Теркәгечле тезмә кушма жөмләнең гади жөмлөләре..**

- а) үзара интонация ярдәмендә бәйләнә;
- ә) тезүче теркәгечләр ярдәмендә бәйләнә;
- б) теркәгеч сүzlәр ярдәмендә бәйләнә;
- в) ияртүче теркәгечләр ярдәмендә бәйләнә;

**3.Теркәгечле тезмә кушма жөмләнең гади жөмлэләре арасында нинди тыныш билгеләре куела?**

- а) нокталы өтер;
- ә) өтер;
- б) сызык;
- в) ике нокта.

**4.Бай дигән даны бар, тик чыкмаган жаны бар**

дигән жөмләнең төрен билгеләргә.

- а) гади жөмлә;
- ә) теркәгечле тезмә кушма жөмлә;
- б) иярченле кушма жөмлә;
- в) теркәгечсез тезмә кушма жөмлә.

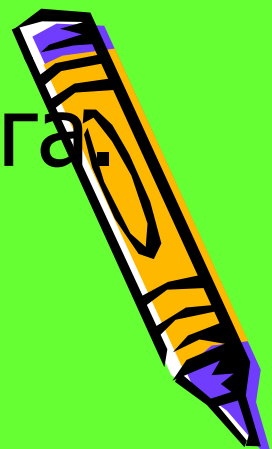
**5.Теркәгечсез тезмә кушма жөмләнең гади  
жөмлэләре үзара нинди чаралар ярдәмендә  
бәйләнә?**

- а) кушымчалар;
- ә) мөнәсәбәтле сүзләр;
- б) санау һәм каршы кую интонациясе;
- в) янәшә тору юлы белән.

**6.Ашарга чакырдылар кермәдем жөмләсендә нинди  
тыныш билгесе куела?**

- а) өтер;
- ә) сызык;
- б) нокталы өтер;
- в) ике нокта.

# Жөмлөлөргө синтаксик анализ ясарга.



а) Чәчәкләр бии болында,  
Жил курай уйнап тора.

ә) Кичләре салкын, тәрәзә пыяласын көмеш  
абагалар бизәкли.

б) Юлчылар ташларга тотыналар, ләкин  
көчле шарлавык басымы астында  
зур-зур ташлар да урыннарыннан кузгала.



Хезмәтнең тире ачы - җимеше татлы.

Тышта ябалак-ябалак кар ява һәм буран  
котыра иде.





Мөстәкыйль эш.

I вариант. Нуриәсма аның чагуын көтте,  
ләкин корт чакмады.

II вариант. Аның күзләре елтырый, үзе  
бик сәер итеп елмая иде.



# Тезмә кушма жөмлә

**Теркәгечле  
тезмә кушма  
жөмлә**

**Бәйләүче  
чаралар**

*тезүче*

*теркәгечләр:*

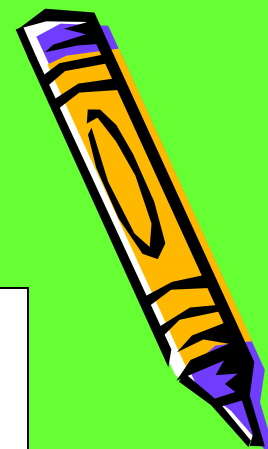
- жыючы  
теркәгечләр
- каршы куючы  
теркәгечләр
- бүлүче  
теркәгечләр

**Теркәгечсез  
тезмә кушма  
жөмлә**

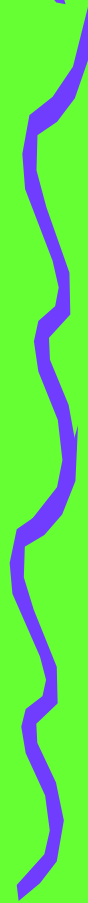
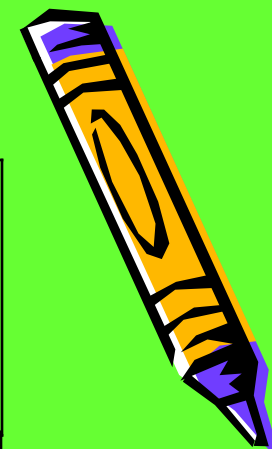
**Бәйләүче  
чаралар**

*тезү интонациясе:*

- санау интонациясе
- каршы кую  
интонациясе



Мисаллар	Кушма жөмлөдөгө гади жөмлөлөрнө узара бэйли торган тезүче теркөгечләр
Жэй житте һәм кызу эш башланды.	Жыючы теркөгечләр: һәм, да,дә, да-да, ни-ни, янә-янә
Ул үзе урманга караган төсле, әмма күңел күзе бик еракта кебек	Каршы куючы теркөгечләр: ләкин, ә, әмма, тик, бары, бәлки.
Күрәнә, салкын жыл исә, я яңгыр ява башлай.	Бүлүче теркөгечләр:я-я, яки, яисә, әллә-әллә, әле-әле.



<b>Мисаллар</b>	<b>Бәйләүче</b>
Көне-төне кар ява, жил	<b>чаралар</b> интонациясе.
ыжгыра, туктаусыз буран уйный.	
Бер барды, ике барды – тегесе өйдә булмады.	Каршы кую интонациясе.



*Тырышлык - зурлык,  
ә ялкаулык – хурлык.  
(мәкаль.)*

